

Székely Gábor (szerk.)

Nyelvek és kultúrák találkozása

A XII. Magyar Alkalmazott
Nyelvészeti Kongresszus
kiadványai IV.

Kontrasztív nyelvészeti szekció
Bessenyei György Könyvkiadó:
Nyíregyháza, 2003.

Bár az utóbbi években a korábbinál lényegesen nagyobb számban jelentek meg Magyarországon nyelvészeti témájú kiadványok, amelyek különféle kutatási területek új eredményeiről adnak számot, kontrasztív munkákból még mindig kevesebb születik, mint amennyi a téma iránt érdeklődő nyelvészek és nyelvtanárok érdeklődését és igényeit kielégítené. Ezért is örömdetes, hogy egy csokorba kötve jelentette meg a Nyíregyházi Főiskola a 2002-es szegedi konferencia kontrasztív nyelvészeti szekciójának anyagából összeválogatott kötetet.

A kötet tanulmányai a szerb, a német, az angol és a francia nyelv különféle jelenségeit vetik össze a magyarral, illetve egymással. Az összehasonlításnak számos olyan eredménye van, amelyeket a nyelveket oktató tanárok haszonnal alkalmazhatnak a nyelvoktatásban.

A tanulmányokat a könyvben megjelent sorrendben ismertetem.

Andrić Edit („A birtokviszony kifejezése a magyarban és a szerbben”, pp. 7–12) választása azért esett a birtokviszony kifejezésének elemzésére, mert tapasztalatai szerint a szerb hallgatók számára „a legnehezebben elsajátítható módszeres egységek közé a birtokviszony kifejezése tartozik a magyarban”. Írásában a szerb formákkal szembeállítva mutatja be a különféle magyar birtokos szerkezeteket. Az a célja, hogy rámutasson az interferenciajelenségek okaira, s így megkönnyítse a szerb anyanyelvűek számára a szerkezet elsajátítását. Emellett az anyanyelvűek számára is segítséget kíván

nyújtani az elemzéssel az anyanyelv ápolásához.

Ugyancsak a szerb nyelvvel állítja szembe *Katona Edit* a magyar igék egy csoportját. Dolgozatában („A térbeli mozgás kifejezése a magyar és a szerb nyelvben”, pp. 13–18) azt elemzi, hogy a magyar mozgást jelentő igekötős igék vonzatszerkezetei hogyan viszonyulnak a szerb nyelv hasonló szerkezeteihez. Megállapítja, hogy a vonzatok számát az igekötő és az alapszó szemantikája határozza meg. „A mozgás irányulását a magyarban a szerbnél hangsúlyozottabban az igekötők jelzik, s változatos kapcsolódási lehetőségeik révén vonzathelyettesítő szerepben többletinformációkat is nyújtanak a mozgásrelációk ábrázolásakor.”

Keléné Pasztelyák Adrienne a repülési szaknyelvből gyűjtött korpusz alapján végzett konkordanciavizsgálatokat azzal a céllal, hogy az angol repülési szaknyelvben használt szinonimák használati területét feltérképezze („Az angol és a magyar repülési szakkifejezésekben előforduló szinonímia vizsgálata konkordanciák segítségével”, pp. 19–24). Ez lehetővé teszi ugyanis a megfelelő magyar szakkifejezések kiválasztását a magyar katonai szaknyelvben megjelent nagyszámú új fogalom pontos megnevezésére. A szerző részletezi a szinonimák vizsgálati módszereit, felsorolja az elérhető konkordancia programokat, és leírja, hogyan lehet ezeket a programokat felhasználni lexikai kutatásokban.

Molnár Krisztina „Definite Nominalphrasen im Deutschen und im Ungarischen” című dolgozatában (pp. 25–30) sorra veszi azokat az eszközöket, amelyeket a német nyelv használ a névszói kifejezések határozottá tételére, és összehasonlítja őket a magyarral. Megállapítja, hogy a határozottság kifejezőeszközei hasonlóak a két nyelvben, a különbségek pedig az eltérő konvencionális névelőhasználatból erednek, ezért jelentenek gondot a nyelvtanuló számára. Az, hogy ez okoz-e a nyelvtanulóknál interferenciákat, egy későbbi vizsgálat tárgyát fogja képezni.

„A francia eredetű szavak típusai a Mandeville utazásai című útleírás angol változatában” (pp. 31–36) a címe *Órsi Tibor* tanulmányának. A szerző a címben említett útleírás eredeti francia és annak angolra fordított változatát hasonlította össze. A hűnek tartott fordításról kiderült, hogy az eredeti francia szöveg hatásán kívül a korabeli francia nyelv hatása is számottevő az angol műben. A szerző felsorolja a tipikus fordítási megoldásokat, és megállapítja, hogy az angol nyelv átvett bizonyos francia eredetű szerkezeteket, és ezek analógiájára alakultak ki független szerkezetek az angolban. Más esetekben a francia nyelv hatásával magyarázható jelenségek a vizsgált fordítás keletkezése előtt lezajlottak. A francia hatás jelentős a műben, de az eredeti mű közvetlen hatása a feltételezetténél kisebb.

Reder Anna „Az igék szemantikai szerepe az alapszókinccs elsajátításában” (pp. 37–42) címmel közöl érdekes fejtegetést a német és magyar nyelv kéttagú, igét és főnevet is tartalmazó szókapcsolatairól. Az elemzésre az ad okot, hogy az ige nem izoláltan, hanem ágenssel vagy tárggyal együtt vesz részt folyamatok leírásában. Két nyelv viszonylatában az ilyen szókapcsolatok nem feltétlenül állnak ekvivalens elemekből. A szerző hipotézise az, hogy a magyar igék kevesebb megkötést tartalmaznak a velük együtt szereplő főnevek kiválasztására, mint a német igék. Leisi nyomán racionálisnak nevezi azokat az igéket, amelyek használata kevésbé függ a velük együtt használt főnévtől, expresszívnek pedig azokat, amelyek használatát meghatározzák az alanyi vagy tárgyi pozícióban lévő főnevek. Hat témakörben veti össze az ekvivalens igékhez kapcsolható főnévi paradigmákat. A tanulmányozott igék alátámasztják a hipotézist, de egy inverz (magyar expresszív igékből kiinduló) vizsgálat tenné teljessé a hipotézis bizonyítását. A tanulásnak a nyelvtanításra vonatkozó hatása is van: hatékonyabbá lehet tenni a szóelsajátítást, ha szókapcsolatokat tanítunk, és ezek nyelvspecifikusságát tudatosítjuk a tanulóknak.

Steinerné Molnár Judit a „Superlatív im Deutschen” (pp. 43–57) című előadásában a következő témát tárgyalja: a német superlatívusz vagy azt jelenti, hogy valamiben a legmagasabb szinten van jelen egy tulajdonság, vagy egyszerűen csak a tulajdonság magas fokára utal. Ez utóbbi jelentést gyakran szóösszetételekkel is ki lehet fejezni. A szerző listába szedi a főnévi, melléknévi, határozói és igei meghatározó taggal képzett ilyen értelmű melléknveket, és hozzárendeli magyar megfelelőjüket, illetve fordításukat. Az esetek elég nagy részében van a két nyelv efféle összetett melléknvevei között lexikai vagy grammatikai ekvivalencia, de van, ahol egyáltalán nincs. A két nyelv közötti interferencia-jelenségek kiküszöbölésére, illetve a különbségek tudatosítására módszertani ajánlásokat tesz a szerző, és gyakorlattípusokat is bemutat.

Nem kifejezetten kontrasztív tanulmány *Szabóné Papp Judit* írása, amelynek címe „Az ún. datív transzformáció az angol nyelvben (I gave Mary a flower. – I gave a flower to Mary.)” (pp. 59–64) A szerző célja annak a problémának a tisztázása, hogy mely angol igék fordulnak elő csak kettős tárgyat tartalmazó szerkezetben, mely igék csak előljárós tárggyal és mely igék mindkettővel. A szakirodalom részletes áttekintése után arra a következtetésre jut, hogy „egy adott igének a datív transzformációban való részvétele – úgy tűnik – attól függ, hogy az általa leírt tényállás kognitív szerkezete mennyiben illeszthető a prototípusnak tekintett *give* ige kognitív szerkezetéhez.”

Szilágyi Anikó „Népek találkozási szólaikban. Népnévek magyar és német frazeológiai egységekben” (pp. 65–72) című tanulmányához összeállított egy korpuszt népnévet tartalmazó frazeológiai egységekből. Az összegyűjtött frazémákat elemezte szintaktikai szerkezetük, de még részletesebben jelentésük szerint. Használatukat úgy vizsgálta, hogy kérdőívek segítségével tanárokat és tanárjelölteket kérdezett meg arról, hogy anyanyelvük felsorolt frazémái közül melyeket ismerik és használják. Kiderült, hogy

ezek a kifejezések a szóbeliségre jellemzőek, írásban ritkábban használatosak. A szó-lások egy része lassan eltűnik a használatból különféle okok miatt, másokat a politikai korrektség érdekében szándékosan nem használnak manapság.

Azok figyelmébe ajánlom elsősorban *Varga Haszonits Zsuzsa* írását („A kontrasztivitás szempontjai és az interlingvisztika”, pp. 73–76), akik az eszperantó, vagy más szerkesztett nyelv ügyének elkötelezettjei. A szerző tanulmányában tisztázni igyekszik az interlingvisztika és az eszperantológia fogalmát, a kettő találkozási pontjait, kutatási területeit és szerepüket. A fennálló nézetek ismertetése és elemzése után azt a következtetést vonja le, hogy „az interlingvisztika tárgya az évszázadok során megalkotott minden egyes humán mesterséges nyelv tanulmányozása” (az eszperantó csak egy ezek közül). Leszögezi: „az interlingvisztikának csupán egyik ága az ún. nyelvi modellálás”, ez viszont feltételezi a tervezett (szerkesztett) és etnikus nyelvek összehasonlítását, az univerzálé-kutatást.

A kötetet *Zrínyi Andrea* „A magyar árnyaló partikulák a diskurzusban” (pp. 77–81) című tanulmánya zárja. Két definíciót idéz a szerző bevezetéképpen, amelyek tisztázzák az árnyaló partikula fogalmát. Kutatása korpuszának Örkény István egyik drámáját választotta, mert az egy teljes dialógus (egy riport). A riportalany beszédében nagy számban előforduló árnyaló partikulákat elemzi ezután két megnyilatkozás-típusban. Megállapítja, hogy a diskurzusban előforduló árnyaló partikuláknak pragmatikai funkciói vannak, és használatukat erősen befolyásolja a beszélők közötti viszony és a szituáció.

Szalacsek Margit

Nikolov Marianne és Curtain, Helena
**Un apprentissage précoce:
 les jeunes apprenants et les
 langues vivantes en Europe
 et ailleurs**

Éditions de Conseil de l'Europe:
 Strasbourg, 2003. 292 p.

A kiadvány a grazi Európai Élőnyelvi Központ (1994) működése első szakaszában készített tíz tanulmány sorában az ötödik. Témája a kisgyermekkori nyelvvoktatás nyelvpolitikai, oktatáspolitikai és nyelvpedagógiai háttere. A 292 számozott oldalt tartalmazó kötet 14 európai országban, nevezetesen Ausztria, Magyarország, Horvátország, Olaszország, Németország Svájc, Cseh Köztársaság, Románia, Bulgária, Lengyelország, Belgium, Észtország, Svédország, Egyesült Királyság, valamint Kanada, az Egyesült Államok, Hong-Kong és Ausztrália esetében tekinti át a nyelvvoktatás jelenlegi helyzetét és történelmi hátterét. A kötet tematikai változatossága miatt a szerkesztő elv az Ausztriához viszonyított földrajzi távolság volt. Az egyes országokat bemutató fejezetek bemutatják a kisgyermekkori nyelvvoktatás (az egyes tanulmányok általában 5–12 éves korosztályt vizsgálják) területén már működő különböző programokat (ráhangolás, nyelvi fogékonyság-fejlesztés, nyelvvoktatás alacsony- illetve emelt órászámban, alámerítő és kéttannyelvű programok). Tájékoztat a sikeres megoldásokról (lásd Svédország, Horvátország, Kanada), valamint összefoglalja a vizsgált korosztályra a nyelvvoktatás, tanárképzés, tantervfejlesztés, tananyagkészítés eredményeit és nehézségeit. A kötet alapján megállapítható, hogy elvi szinten a nyelvvoktatás oktatási-nevelési céljai nagy vonalakban megegyeznek. Ezek az életkornak megfelelő kommunikációs készség, valamint kulturális és nyelvi nyitottság kialakítása, a tanulási készségek fejlesztése az autonóm tanulói autonómiát célozva. Gyakran a nyelvvoktatás integrált formában jelenik meg a tantervekben, vagyis a nyelv nemcsak cél, ha-